

Hrvatska

Tijekom 2006. godine je konstantan meĐunarodni pritisak, skupa sa sazrijevanjem demokratskog procesa, doveo do odreĐenog napretka u oblasti poštivanja ljudskih prava u Hrvatskoj. KljuĐni problem su i dalje vezani za rat od 1991. do 1995. godine, i osobito se odnose na povratak i reintegriranje izbjeglih hrvatskih Srba te na prava srpske manjine generalno. Njih prati i odgovornost za ratne zloĐine.

Povratak i reintegriranje Srba

S uvjetnim izuzetkom pitanja stambenog prostora, hrvatske vlasti joĐ uvijek nisu postigle odgovarajuĐi napredak kako bi omoguĐile povratak srpskih izbjeglica i rijeĐile prepreke koje stoje na putu njihovom reintegriranju u hrvatsko druĐtvo.

Od 300.000 do 350.000 hrvatskih Srba koji su napustili svoj dom tijekom rata od 1991. do 1995. godine, i otiĐli uglavnom u Srbiju, Crnu Goru i Bosnu i Hercegovinu, do kolovoza 2006. godine registriran je povratak preko 120.000 izbjeglica. Ali meĐunarodne i domaĐe udruge smatraju da svega 60 do 65 posto njih ostaje u Hrvatskoj, dok veliki broj, nakon kraĐeg boravka, odlazi iz zemlje.

RjeĐavanje pitanja izgubljenih stanarskih prava za srpske povratnike i dalje je uvjetan uspjeh. Mnogi Srbi su izvrĐili povrat svoje privatne imovine, a na raspolaganju im je i pomoĐ za obnovu ratom oĐteĐenih kuĐa (iako je veliki broj zahtjeva odbaĐen iz manjih, proceduralnih razloga i postoje joĐ uvijek nerijeĐeni zahtjevi). Od vlasnika se ponekad traĐi da plate naknadu privremenim korisnicima na ime obnove imovine. Istodobno, program za pomoĐ obnovi srpskih kuĐa od poslijeratnih Őteta koje su prouzroĐili privremeni korisnici pretjerano je uzak i iz njega su iskljuĐeni mnogi potencijalni korisnici. Pristup poljoprivrednom zemljiĐtu koji koriste privremeni korisnici ostaje i dalje problem u podruĐju Benkovca.

Napredak postignut po pitanju povrata izgubljenih prava na imovinu u društvenome vlasništvu (stanarska prava), koja su Srbima oduzeta tijekom rata, je ograničen. Vlada je najavila u kolovozu 2006. godine da će provesti plan iz 2003. godine za iznalaženje stambenog prostora sa Srbe, bivše nositelje stanarskog prava, u urbanim područjima. Projedlog je naišao na kritike zastupnika Srba i Europske unije koji su kazali da se njime ograničava pravo otkupa stanova i da se rok provedbe programa odgađa do 2011. godine (što u nekim slučajevima znači period od čak 20 godina nakon ukidanja stanarskog prava).

Po pitanju bivšeg programa pod nazivom “područja od posebnog državnog interesa” (uglavnom ruralne sredine pod kontrolom srpskih pobunjenika u ratu) nije postignut napredak na rješavanju izgubljenih stanarskih prava Srba koji su ostali na dnu spiska za pomoć za stambeno zbrinjavanje – čak ispod onih koji se tek doseljavaju u takva područja – prema zvaničnom pravilniku.

Mogućnost zapošljavanja u javnom sektoru za Srbe povratnike i dalje je problem, uprkos zakonu koji je usvojen 2005. godine o provedbi ustavnoga zakona iz 2002. godine o pravima nacionalnih manjina, koji nalaže proporcionalno zaposlenje Srba u državnim i lokalnim tijelima vlasti i na sudovima (pravilo se ne odnosi na državna poduzeća, škole i bolnice). Ograničen napredak za razliku od privatnog sektora u kojem se zapošljavaju Srbi u područjima povratka u većem broju, bez obzira što ne postoji zakonska odredba koja to nalaže, ukazuje na to da u javnome sektoru diskriminacija može biti preprekom za zaposlenje Srba u područjima povratka.

Nasilje protiv Srba koje je izbilo 2005. godine nastavlja se i 2006. U siječnju je teško pretuđen Svetozar Đorđević, Srbin starije životne dobi; slučaj još uvijek nije riješen. Međutim, 2006. je bilo znakova koji su ukazivali na to da je Vlada pođela pristupati tom pitanju ozbiljnije. Početkom godine Ministarstvo unutarnjih poslova je uspostavilo timove u tri područja povratka koji prate reagiranje policije na incidente usmjerene protiv manjina.

Nakon napada na imovinu jednog srpskog povratnika u srpnju u Biljanima Donjim, selu u općini Zadar (gdje je zastrašivanje Srba osobito naglašeno), napad su javno osudili visoki vladini dužnosnici, među njima predsjednik Stjepan Mesić (koji je to

područje obišao skupa sa Podpredsjednicom Vlade) i predsjednik Vlade Ivo Sanader. Pođinitelji su odmah uhiđeni. Policija je podnijela kaznene prijave. Ipak, ukupan broj riješenih sluđajeva i dalje je nizak. U lipnju 2006. godine Kazneni zakon RH je izmijenjen tako da su prema njemu sada kađnjiva i djela pođinjenja iz mrđnje. Sabor je prihvatio takav prijedlog srpskih zastupnika istog tog mjeseca. U srpnju je Vlada, uz potporu Organizacije za europsku sigurnost i suradnju (OESS), program obuke sluđbenika policije proširila obukom iz onih djela koja su po novim izmjenama i dopunama također kađnjiva.

Odgovornost za ratne zlođine

Sa prebacivanjem generala Ante Gotovine u prosincu 2005. godine u Den Haag, kojeg je Međunarodni kazneni sud za ratne zlođine pođinjene na prostoru bivše Jugoslavije optužio za ratne zlođine, obveze Hrvatske prema tome sudu u 2006. godini su se prvenstveno odnosile na osiguranje ispravnog suđenja u prvom predmetu koji je haški sud ustupio Hrvatskoj – predmet protiv generala Mirka Norca i Rahima Ademija, optuženih za ratne zlođine pođinjene nad Srbima u Medađkom džepu. Preporuka OESS-a je bila da je hrvatsko pravosuđe doraslo tom zadatku. OESS je također rekao da će pratiti suđenje od pođetka.

U rujnu je Vlada RH tražila status prijatelja suda u spojenim predmetima Gotovina i generali Ivan đermak i Mladen Markađ pred haškim sudom kako bi “ispravila povijesne i politiđke netođnosti” u optužnicama protiv njih za zlođine pođinjene nad Srbima tijekom operacije Hrvatske vojske Oluja 1995. godine. Glavna tuđiteljica haškoga suda se tome suprotstavila. Izjavila je da Hrvatska nastoji utjecati na ishod postupka. Sud je zahtjev odbio u listopadu, objasnivši da interveniranje Hrvatske ne bi bilo u interesu pravde.

Pred hrvatskim pravosuđem nastavlja se suđenje u predmetima ratnih zlođina po optužnicama koje su podignute u zemlji. Sudovi su tijekom 2006. godine otvorili postupak u nekoliko bitnih predmeta koji se odnose na ratne zlođine pođinjene nad Srbima, što predstavlja napredak koji pozdravljamo. Ali Srbi još uvijek đine veliku veđinu osoba koji su kazнено gonjeni i osuđivani za ratne zlođine pred hrvatskim sudovima. Disproporcija je tolika da ukazuje na faktor pristrasnosti. Prađenje suđenja u predmetima ratnih zlođina od strane misije OESS-a ukazuje na

nekonzistentan pristup prema hrvatskim i srpskim optuženicima u pogledu optužnica, kaznenog gonjenja, izricanja presuda i odmjeravanja kazni.

Otvaranje postupka protiv Branimira Glavaša u svibnju 2006. godine označio je napredak ka utvrđivanju odgovornosti za povrede prava Srba tijekom rata. Glavaš, istaknuti hrvatski političar, optužen je za naređivanje ubojstava i premlađivanja srpskih civila u gradu Osijeku tijekom rata. Ali taj predmet ilustrira mnoge probleme koji utječu na kaznena gonjenja u predmetima ratnih zločina pred domaćim pravosuđem u Hrvatskoj, uključujući i zastrašivanje svjedoka i objavljivanje povjerljivih podataka u medijima.

Slučajevi stradanja Srba tijekom rata još uvijek čekaju na istragu u drugim gradovima, među njima Paulin Dvor i Sisak. U Sisku, obitelji preko 100 žrtava rata možda nikad neće dočekati pravdu, jer se smrt tih žrtava tek treba okvalificirati kao djelo ratnog zločina (uprkos uvjerenjima Državnog odvjetnika), čime su obitelji prepuštene roku od 15 godina kada djela ubojstva zastarijevaju.

Tužitelji u Hrvatskoj i Srbiji su dogovorili suradnju glede razmjene informacija i dokaza kako bi olakšali kazneno gonjenje osumnjičenih za ratne zločine koji više ne žive u zemlji u kojoj je zločin počinjen. Obje zemlje imaju ustavnu zabranu ekstradicije svojih građana i određeni broj osumnjičenih koji je pobjegao iz jedne u drugu zemlju u međuvremenu su stekli državljanstvo te druge zemlje, čime je njihova ekstradicija nemoguća.

Aktivisti ljudskih prava

Na udruge za ljudska prava se i dalje gleda sa sumnjom, ali one i dalje imaju veliku slobodu djelovanja. Smanjeno financiranje od strane međunarodnih donatora povećalo je značaj nacionalnih izvora sredstava. Glavni domaći izvor sredstava za nevladine udruge i dalje je Nacionalna fondacija za razvoj civilnog društva. Otkako ju je Sabor formirao 2003. godine, Fondaciju su kritizirale nevladine udruge u nekoliko proteklih godina u vezi s pitanjem nepristrasnosti i transparentnosti. Forum civilno društvo, koji zastupa veliki broj nevladinih udruga u Hrvatskoj primijetio je određeni napredak po tim pitanjima tijekom 2006. godine.

Ključni međunarodni akteri

Europska unija je nastavila tijekom 2006. godine naglašavati ispunjenje političkih kriterija – među njima i zaštitu manjina – kao preduvjet za napredovanje Hrvatske ka članstvu u Uniji, iako suđenju za ratne zločine pred domaćim sudovima nije dat dovoljan prioritet. Uhiđenje generala Gotovine u prosincu 2005. godine uslijedilo je nakon znatnog pritiska EU.

Misija OESS-a u Hrvatskoj i dalje je najjači međunarodni glas koji poziva na pravičan tretman Srba u Hrvatskoj. OESS aktivno surađuje s Vladom po pitanju politike u ovoj oblasti, s tim da je skloniji dijalogu nego pritisku. Međutim, OESS ne djeluje kao katalizator za pozitivna dešavanja niti kao zaštitni mehanizam koji će voditi računa o tome da ljudska prava u Hrvatskoj ostanu na dnevnome redu međunarodnih partnera. Najnovije izvješće misije OESS-a, koje je objavljeno u lipnju 2006. godine, sadrži konkretne prijedloge za djelovanje u oblasti povratka izbjeglica, prava Srba i odgovornosti za ratne zločine, ali je u izvješću ukazano na približavanju završetka misije, čime se povećava značaj neprekidnog fokusa EU na ta pitanja.